

Нашето послание

ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ И РОЛЯТА НА АКАДЕМИЧНАТА МИСЪЛ

Доц. д-р Милан Миланов

Външната политика на всяка суверенна държава е един от отличителните белези на нейното самостоятелно и независимо развитие. Главен субект на международните отношения, съвременната национална държава се изявява чрез два фундаментални способа и две взаимноизключващи се и в същото време взаимно предполагащи се проявления, а именно, сътрудничество или кооперация и противопоставяне или конфронтация. Съществуват редица нюанси и разновидности на това привидно парадоксално единство, но трети, коренно различен способ на международно общуване няма. В този смисъл външната политика е не само белег на държавността, но и средство за нейното утвърждаване, а следователно и една от надеждните гаранции за сигурността на държавата и благоденствие на народа ѝ.

Развитието на Република България на настоящия етап е обусловено от особеностите на прехода от тоталитарен политически режим към демократично обществено устройство. Макар и преодоляла редица препятствия и трудности, съпътстващи този преход, страната ни все още е в процес на решаване на редица проблеми от вътрешен и международен характер, изискващи в максимална степен ангажиране на отговорността на политическата класа, както и мобилизиране на солидарността на нацията.

В този особено важен момент външната политика на България е призвана да играе съществена и незаменима роля. Тя про-

изтича от няколко основополагащи предпоставки и фактори. Единият от тях естествено е актуалният исторически момент, предопределящ поведението и обуславящ отношението на България към света и на света към нея. На второ място, следва да се има предвид кръстопътното географско положение на страната, което поражда специфични възможности за реагиране и въздействие върху процесите и явленията, както в региона на Балканите, така и на международната сцена изобщо. А тъй като благоприятната география, съединена с далновидната политика, умножава многократно и чувствително ефекта от участието на съответната държава в международния живот, може с увереност да се твърди, че такава комбинация би разкрила реални перспективи за осъществяване на резултатна външна политика. В нашия случай докато благоприятното географско положение е една обективна даденост, за която нямаме особени заслуги, но бихме могли успешно да използваме, то разумната и интелигентна външна политика е по-скоро едно предизвикателство, една потенциална възможност, която би трябвало изцяло да зависи от субективния фактор, тоест, от институциите и личностите, които по волята на легитимния избор или на пресметнатата случайност носят отговорността за нейното провеждане и осъществяване.

Реализацията на външната политика на България в настоящия момент е улеснена и от протичащите процеси на демократизация на обществения живот. Противно на разбиранията на някои доморасли демократи приспособленци, демокрацията не е състояние, което се придобива веднъж и завинаги в резултат от конкретно политическо събитие, силово (революция, преврат) или несилово (избори, реформи и т. н.), а един дълготраен, нелек и отговорен процес на приобщаване на индивида и обществото към демократичните ценности. Съществена част от тези ценности има пряко отношение към зараждането и осъществяването на външната политика. Става дума преди всичко за установяване и функциониране на такива правови и институционални принципи и практики, като: многопартийна система, свободни и честни избори, работещ парламент, върховенство на правото и закона, пазарна икономика, неза-

висими медии, защита и гаранция за спазването на правата на човека, уважаване и зачитане принципите на международното право и произтичащите от него права и задължения за държавите.

Наличието на споменатите фактори е една несъмнено благоприятна предпоставка за формирането и провеждането на външната политика на България. През последните години са налице редица случаи на сполучливо осъществени външнополитически инициативи, но в същото време различните, редували се във властта, правителства оставиха и не малко примери за неуспешни и безпомощни ходове, за подражателски и сервилни действия, за пренебрегване на национални интереси и идеали.

Разсъждавайки най-общо за състоянието на външната политика на България (предназначението на настоящите редове не предполага обстоен анализ), следва да се отбележат и още няколко други съществени фактори. На първо място, тя се реализира в условията на два много важни и твърде актуални процеси, а именно – глобализацията и интеграцията.

Глобализацията като световен процес и характерен белег на съвременните международни отношения се отразява върху националната външна политика на всяка страна. Многото противоречиви определения и подходи спрямо това всеобхватно явление са доказателство, че става дума за съвкупност от сложни взаимовръзки и взаимоотношения, при които са налице както положителни, така и отрицателни проявления и последствия. Така например, към положителните аспекти на това явление може да бъде отнесена необходимостта глобалните проблеми (екология, здравеопазване, преодоляване на бедността, устойчиво развитие и т. н.) да бъдат решавани с глобални средства. Към отрицателните аспекти неизменно се причислява реалната опасност от налагане волята на по-силните и по-богатите държави над по-слабите и по-бедните страни. Тази реална или вероятна опасност е причина за разгръщането на активно антиглобалистко движение в международен мащаб.

Интеграцията е другият значителен и перспективен процес, който все повече се утвърждава като водещ в международните отношения, особено що се отнася до европейския континент. Той е

резултат както от нормалното развитие на международния живот, така и от промененото съотношение на силите на международната сцена: отмирането на двуполюсният модел, олицетворяван от противопоставянето на двете суперсили – САЩ и СССР, края на Студената война, разпадането на СССР и другите европейски тоталитарни режими и по този начин премахването на Ялтенската политическа система на стария континент, утвърждаването на това, което се счита от редица политолози като абсолютен моноцентричен статус на САЩ в съвременния свят.

Всичко това доведе до естественото развитие и задълбочаване на идеята за европейска интеграция. Изминала дълъг и сложен път, наследница на една многовековна традиция и тенденция към обединяване, днешна Европа, освободена от бремето на военното противопоставяне и идеологическите догми, е на път да изгради една голяма и силна междудържавна интеграционна общност в рамките на почти цяла Европа. Тя би била несъмнено и контратежест, средство за уравнивяване на влиянието и въздействието на другите политически и икономически центрове – САЩ (и Канада), Япония (и Южна Корея и другите високо развити азиатски държави), Русия, Китай. Основните способности за уравнивяване и контрабалансиране са несъмнено политическият авторитет и икономическата мощ, сътрудничеството и мирната конкуренция.

Налице е и още един параметър, в условията на който се развива българската външна политика и това е новият световен ред. Изследователите все още спорят, практиците професионалисти дават вид, че това не е въпрос с решаващо значение, но, така или иначе, конкретно назоваван или съзнателно премълчаван, нов ред в международните отношения съществува. Това е така дори по простата причина, че след 1989-1990 г. в Европа настъпи значителен прелом в политико-идеологическата област, който даде своето решаващо отражение върху съотношението на силите в планетарен мащаб. От двуполюсен (СССР и САЩ и техните съюзници) светът стана еднополюсен (САЩ), а според други политически анализатори – многополюсен (САЩ, Европейския съюз, Япония, Русия, Китай). Либералната демокрация е в подем, но в същото

време се задълбочава противопоставянето и неравенството по оста Север – Юг, умножиха се агресивните актове и локалните войни, масовите нарушения на правата на човека достигнаха до степен на геноцид, стана честа практика незачитането на независимостта на суверенни държави със или без съгласието на компетентните международни форуми. Широко прокламираната хуманитарна намеса, сама по себе си положителен факт в международните отношения, започна да измества установените и гарантирани от международното право принципи и процедури на взаимоотношения и взаимодействие между суверенни държави.

Българската външна политика несъмнено се вписва в рамките на отбелязаните фактори и предпоставки, обуславящи развитието на съвременните международни отношения. С всички възможни недостатъци, пропуски, лъкатушения и зигзаги, съответстващи на партийни пристрастия, политическа некомпетентност или меркантилна услужливост по отношение на евентуалния нов голям брат, поредните правителства се постараха да формулират някои основни критерии и приоритети, по които бе постигнат консенсус между политическите сили и сред гражданското общество – по някои от тях нелек и крехък, по други – единодушен. Така на настоящия етап съществува трудно постигнат, но реален консенсус по въпроса за членството ни в НАТО и сравнително масов, почти единодушен консенсус по въпроса за кандидатурата ни за членство в Европейския съюз. Все още обаче съществуват области и проблеми, които изискват по-голямо национално единение, по-голяма убеденост в необходимостта да се защитават националните интереси и по-голяма решимост за тяхното практическо отстояване и постигане. Така е в сферата на отношенията ни Балканите, с Русия, с арабските страни, с Китай и т.н. Истина е, че в резултат от анализа на състоянието и развитието на политическите отношения на Балканите и особено гледана отвън, България е считана за полюс на относителна стабилност в региона: придържане към принципите и критериите на либералната демокрация, поддържане на добросъседски отношения, отсъствие на значимо вътрешно социално напрежение, приемливо функциониращ етнически модел, предстоя-

що приемане на страната в ЕС, активно участие в международните организации, възприемане на евроатлантическите ценности. Не бива обаче да се храни никаква илюзия, че моментната снимка на мястото и ролята на България във външнополитическите отношения, е дадена веднъж и завинаги. Напротив, има всички основания да се счита, че външната политика на България не е застинала инертна даденост, а една подвижна, динамична реалност, подвластна както на неизбежните, закономерни, макар и не винаги предвидими, флукутации на международния живот, така и на компетентността, интелигентността, уменията и далновидността на политическите сили и националните лидери, които имат функцията да осъществяват външната политика на страната. А оценката за начина, по който те изпълняват тази своя функция, не може да бъде нито абсолютизирана, нито максимизирана извън реално постигнатите от тях резултати, които засега са все още твърде скромни.

Известно е, че външната политика се прави от институции и личности компетентни и образовани, от знаещи и умеещи професионалисти, а не от неуки и некадърни, саботиращи националните интереси аматьори. Ето защо връзката между външната политика и образованието и науката е органична и неразривна. Тя се установява още на етапа на генерирането на идеи, концепции и теории, нужни за оптималното формулиране на нейните цели и задачи, преминава през изграждането на съответните външнополитически институции и структури, утвърждаването на критерии и приоритети в провеждането на външнополитическия курс, подготвянето на необходимия човешки потенциал за обезпечаване на дейно и перспективно ръководство и способни изпълнителски кадри във външнополитическата сфера. Навсякъде по света, където на този въпрос се отдава надлежното значение, университетите са активни средища на оживена академична дейност за разработване на теории, концепции и модели на външнополитическите процеси и явления. В тях не само се изучават историческия процес и историческата приемственост, но и се анализират двустранните и многостранните отношения, моделират се форми и подходи на поведение и реакция. Нещо повече, висшите училища и научните институти

сами генерират инициативи и идеи, редица водещи учени основават школи, които наред с безспорно необходимия анализ на протичащите събития и явления във външнополитическата действителност, осъществяват дългогодишни и перспективни наблюдения, правят и предлагат прогнози, на базата на които се изработват стратегически виждания, платформи и програми за действие.

Българската академична общност не прави изключение от усилията на световната научна мисъл за теоретично осмисляне и практическо претворяване на националната външна политика и международни взаимоотношения. Естествено условията, факторите и предпоставките, както и степента на успеваемост и резултатност, са различни, но призиванието е едно и също – улесняване и насърчаване на диалога между нациите и народите, стимулиране на междудържавното общуване и сътрудничество, подобряване и усъвършенстване качеството на международния живот.

Тази дейност на академичната общност, обхващаща едновременно образователния процес и научните изследвания, се вписва по безспорен и категоричен начин в развитието и изявата на гражданското общество. “Договорът” между държавата с нейните институции, от една страна, и гражданското общество с неговите структури – от друга, намира пълноценно превъплъщение във взаимния интерес и взаимодействието между органите на външната политика и представителите на академичната мисъл. На това взаимодействие и на голямата цел за подпомагане на българската външна политика е посветено и списанието, което тези дни тръгва към своите читатели. То се появява в общественото пространство с благородната амбиция да бъде добросъвестно и добронамерено не съдия, а съветник, не отрицател, а критик, не обвинител, а коректив.

Всичко това то може да постигне само и единствено с активното участие на академичната общност, както и със заинтересоваността и съпричастието на широката читателска аудитория. В името на постигането на националните идеали и издигането на авторитета и престижа на Република България на международната сцена.